

УДК 631.11:636.2.034:338.43

Сергій Шупик (Україна)

JEL classification: Q12, Q18

Сергій ШУПИК

аспірант,

кафедра фінансів, банківської справи та

страхування і оподаткування,

Білоцерківський національний аграрний

університет, Україна

E-mail: isvinous@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-2603-7229

© Сергій Шупик, 2021

МОЛОЧНЕ СКОТАРСТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Незважаючи на важливу роль молочного скотарства сільськогосподарських підприємств у забезпеченні продовольчої безпеки держави, нині вона знаходиться в критичному стані.

За період реформування АПК України відбулася суттєва структурна перебудова у суспільному виробництві, змінилися внутрішньогалузеві та міжгалузеві відносини, сформувалися нові ринкові економічні підходи до розвитку галузей сільського господарства.

Стан, в якому опинилась галузь, зумовив низьку продуктивність худоби і високу собівартість продукції в порівнянні з країнами – провідними виробниками тваринницької продукції, ліквідацію спеціалізованих підприємств. Процес розпакування майнових комплексів реформованих сільськогосподарських підприємств призвів до фізичного руйнування виробничих приміщень для утримання сільськогосподарських тварин.

Мета. На основі узагальнення даних Державної служби статистики України здійснити оцінку сучасного стану функціонування молочного скотарства сільськогосподарських підприємств та на основі цього розробити практичні рекомендації щодо заходів державної та регіональної підтримки галузі.

Метод (методологія). Методологія дослідження сформована на основі оцінювання статистичних даних Державної служби статистики України розвитку галузі молочного скотарства корпоративного сектору аграрної економіки. У процесі наукового пошуку застосовано порівняльний, структурний методи дослідження.

Результати. Встановлено, що основною першопричиною зниження кількості сільськогосподарських підприємств-виробників молока зниженням інвестиційної привабливості молочного скотарства внаслідок впливу таких чинників, як тривалий період окупності інвестицій, низька дієвість державної підтримки; відчутна мінливість ринку молока та молокопродукції. Введені зміни щодо надання державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників за 2019-2019 роки переконують, що система прямих державних дотацій буде вигідною передусім інтегрованим суб'єктам господарювання у сфері агробізнесу, які займаються птахівництвом і свиначством. Основну вигоду від державних дотацій отримують, насамперед, великі й економічно стійкі підприємства. Обґрунтовано заходи державної та регіональної підтримки виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах, які спрямовані на нарощення поголів'я корів, їх продуктивності, та якості.

Шупик С. Молочне скотарство сільськогосподарських підприємств: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 252-260.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.252>

Ключові слова: молочне скотарство; сільськогосподарське підприємство; державна підтримка; ефективність; відтворення.

Отримано: 02.02.2021 р.

Прорецензовано: 17.02.2021 р.

Рекомендовано до друку: 24.02.2021 р.

Опубліковано: 24.02.2021 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Serhii Shupyk (Ukraine)

UDC 631.11:636.2.034:338.43

JEL classification: Q12, Q18

Serhii SHUPYK

PhD student,
Departments of Finance, Banking and Insurance
and Taxation,
Bila Tserkva National Agrarian University,
Ukraine

Email: isvinous@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-2603-7229

© Serhii Shupyk, 2021

Received: 02.02.2021

Revised: 17.02.2021

Accepted: 24.02.2021

Online publication date: 24.02.2021

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

DAIRY LIVESTOCK OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

ABSTRACT

Introduction. Despite the important role of dairy farming in agricultural enterprises in ensuring food security of the state, it is now in critical condition. During the period of reforming the agro-industrial complex of Ukraine there was a significant structural restructuring in social production, intra-sectoral and intersectoral relations changed, new market economic approaches to the development of agricultural sectors were formed.

The state in which the industry found itself led to low livestock productivity and high production costs compared to countries - leading producers of livestock products, the liquidation of specialized enterprises. The process of unbundling the property complexes of the reformed agricultural enterprises led to the physical destruction of production facilities for keeping farm animals.

Goal. On the basis of generalization of data of the State Statistics Service of Ukraine to assess the current state of functioning of dairy farming of agricultural enterprises and on this basis to develop practical recommendations for measures of state and regional support of the industry.

Method (methodology). The research methodology is formed on the basis of evaluation of statistical data of the State Statistics Service of Ukraine for the development of the dairy industry of the corporate sector of the agricultural economy. In the process of scientific research, comparative, structural research methods were used.

Results. It is established that the main primary reason for the decrease in the number of agricultural enterprises producing milk is the decrease in the investment attractiveness of dairy farming due to the influence of such factors as long payback period, low efficiency of state support; significant variability of the milk and dairy products market. The introduced changes in the provision of state support to agricultural producers in 2019-2019 convince that the system of direct state subsidies will be beneficial primarily to integrated economic entities in the field of agribusiness, engaged in poultry and pig farming. The main benefits from state subsidies will be, first of all, large and economically stable enterprises. Measures of state and regional support of milk production in agricultural enterprises, which are aimed at increasing the number of cows, their productivity and quality, are substantiated.

Shupyk, S. (2021). Dairy livestock of agricultural enterprises: current state and prospects of development. *Economic analysis*, 31 (1), 252-260.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.252>

Keywords: dairy cattle breeding; agricultural enterprise; state support; efficiency; reproduction.

Вступ

Незважаючи на важливу роль молочного скотарства сільськогосподарських підприємств у забезпеченні продовольчої безпеки держави, нині вона знаходиться в критичному стані.

За період реформування АПК України відбулася суттєва структурна перебудова у суспільному виробництві, змінилися внутрішньогалузеві та міжгалузеві відносини, сформувалися нові ринкові економічні підходи до розвитку галузей сільського господарства.

Водночас неконтрольований з боку держави перехід економіки до ринкових відносин і зволікання з реформуванням аграрного сектора призвели до занепаду агропромислового виробництва, особливо молочного скотарства корпоративного сектору аграрної економіки, на досить тривалий період.

Порушення паритету цін на продукцію сільського господарства та промислової продукцію, який спостерігався в минулі роки, значне скорочення державної підтримки, зниження рівня купівельної спроможності населення, конкуренція дотованого розвиненими країнами імпорту, подорожчання кредитних ресурсів, - зумовили руйнування ресурсного та виробничого потенціалу молочного скотарства.

Розгляду багатоаспектних проблем розвитку молочного скотарства, питанням підвищення ефективності виробництва молока присвячені праці вітчизняних учених-аграрників: П. Березівського, Т. Божидарніка, М. Ільчука, М. Пархомця, І. Свиноуса, В. Ніценка, Д. Шияна та багатьох інших науковців. Проте, швидкоплинні процеси в суспільно-політичному житті країни вимагають оперативної оцінки сучасного стану важливої галузі тваринництва, як молочне скотарство та на основі цього здійснювати розробку заходів державної та регіональної підтримки.

Мету та завдання статті

На основі узагальнення даних Державної служби статистики України здійснити оцінку сучасного стану функціонування молочного скотарства сільськогосподарських підприємств та на основі цього розробити практичні рекомендації щодо заходів державної та регіональної підтримки галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Стан, в якому опинилась галузь, зумовив низьку продуктивність худоби і високу собівартість продукції в порівнянні з країнами – провідними виробниками тваринницької продукції, ліквідацію спеціалізованих підприємств. Процес розпаювання майнових комплексів реформованих

сільськогосподарських підприємств призвів до фізичного руйнування виробничих приміщень для утримання сільськогосподарських тварин.

Однак, починаючи з 1990 р. молочне скотарство зазнало занепаду, відбувся стихійний розпад наявних колективних господарств з нагромадженням за декілька десятиліть досвідом роботи. Розукрупнення великих колгоспів та радгоспів призвело до збільшення чисельності господарств, розпорошення основних виробничих фондів, масового продажу корів, порушення системи кормо забезпечення, фізичного і морального старіння матеріально-технічної бази, а здебільшого зубожіння в минулому успішних підприємств. Темпи росту цін на матеріально-технічні ресурси значно випереджали закупівельні ціни на молоко [1].

Однією з причин зменшення поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах було прийняття необґрунтованого рішення щодо вивезення за межі

України живої худоби в 1995–1997 рр. Фактично було знищено базу відтворення дійного стада в Україні внаслідок різкого скорочення кількості маточного поголів'я. Наслідки таких невиважених рішень відчувається й нині, коли на світовому ринку племінної великої рогатої худоби молочного напрямку продуктивності попит перевищує пропозиції. Вітчизняні племінні господарства не спроможні задовольнити попит через обмежену кількість маточного поголів'я, низьку якість племпродукції та відсутність адресної фінансової підтримки суб'єктів племінної справи у тваринництві [2]. Все це є наслідком руйнації існуючої державної племінної служби натомість не створивши взамін нової структури за європейськими зразками.

Змінилась соціально-економічна структура сільськогосподарської продукції, зросла частка господарств населення у виробництві молока. Переорієнтація сільськогосподарського виробництва на його подрібнення не сприяла розвитку галузі, оскільки дрібне виробництво виявилось неконкурентоспроможним, екстенсивним і, як правило, низько ефективним. Ці причини призвели до скорочення виробництва молока.

На наше переконання, враховуючи сучасний стан та тенденції розвитку молочного скотарства України, заходи державної підтримки повинні бути спрямовані на нарощення обсягів виробництва, головним чином у господарствах корпоративного сектору аграрної економіки, які в найближчій перспективі стануть основними товаровиробниками молочної сировини.

Однак, аналізуючи сучасний стан виробництва молока, можна стверджувати, що більша частка в

обсягах виробництва молока належить господарствам населення, однак вони залишаються поза увагою держави. Окрім цього, передбаченими нововведеннями, які відображені в Податковому та Бюджетному кодексах, поза увагою залишилося фінансування заходів з трансформування ОСГ, які мають 3 корів і більше у малі суб'єкти агробізнесу, формування кооперативів, удосконалення програми ідентифікації сільськогосподарських тварин та створення відповідно інформаційних масивів даних, а також розробки нормативно-законодавчої бази, яка б регламентувала діяльність виробників молока відповідно до вимог ЄС.

У 2020 році у порівнянні до відповідного періоду попереднього року виробництво молока в цілому зменшено на 4,2% (всього 9 254,9 тис. тонн).

У 2020 році, за попередніми даними, виробництво молока склало на рівні 9255 тис. тонн, експорт – 402 тис. тонн, а імпорт – 744 тис. тонн. Прогнозне споживання молока та молокопродуктів населенням у 2020 році складе 205,0 кг/рік (+4,5 кг до мин. року).

Середньорічна продуктивність корів у сільськогосподарських підприємствах збільшилась на 8,8% (всього 6689 кг).

Необхідно відзначити, що щороку динаміка продуктивності корів зростає, як у сільськогосподарських підприємствах, так і у господарствах населення. Із 2014 року у сільськогосподарських підприємствах продуктивність корів склала більше 5000 кг молока. У 2017 році цей показник перевищив 6000 кг молока, а у 2019 році наросло до 6109 кг на корову.

Слід відмітити, що динаміка чисельності поголів'я корів як в сільськогосподарських підприємствах так і господарствах населення є дзеркальним відображенням відношення державних та місцевих органів влади до розвитку молочного скотарства в тій чи іншій категорії сільськогосподарських товаровиробників [3].

Станом на 1 січня 2021 року в усіх категоріях господарств чисельність поголів'я великої рогатої худоби становила 2899,5 тис. голів, що на 6,2% менше порівняно з відповідним періодом 2020 року, з них у сільськогосподарських підприємствах налічується 997,6 тис. голів (на 4,9% менше), у господарствах населення – 1901,9 тис. голів (на 6,9% менше).

Чисельність поголів'я корів становила 1692,8 тис. голів, що на 5,4% менше порівняно з відповідним періодом минулого року, з них у сільськогосподарських підприємствах налічується 421,0 тис. голів (на 4,0% менше), у господарствах населення – 1271,8 тис. голів (на 5,8% менше).

Основними економічними причинами скорочення поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах, є:

- диспаритет закупівельних цін на молоко й цін на ресурси для його виробництва, що ускладнює рентабельне ведення галузі та робить її бізнесовонепривабливою;
- нестабільні закупівельні ціни;
- застарілі технологічні умови ведення виробництва, особливо в малих та середніх сільськогосподарських підприємствах, які зумовлюють високий рівень собівартості одержаної продукції;
- відсутність сприятливої для товаровиробників кредитної політики, спрямованої на оновлення основних засобів виробництва;
- низький рівень інтегрування виробництва, переробки та реалізації продукції молочного скотарства, що посилює нерівномірність одержання та розподілу прибутків;
- недостатня ефективність дії фінансово-економічного механізму державної підтримки молочного скотарства.
- Тенденцію до зниження поголів'я корів у господарствах населення доцільно трактувати з декількох позицій:
- відмова від утримання їх в особистих селянських господарствах (ОСГ) товарного спрямування викликана процесом диверсифікації виробничої діяльності через збитковість виробництва;
- процес інтенсифікації виробництва молока в ОСГ також супроводжується зменшенням поголів'я корів з метою повноцінного забезпечення кормами;
- зниження поголів'я корів в ОСГ викликано складними соціально-демографічними процесами, які відбуваються у сільській місцевості.

У 2016-2017 роках підтримка розвитку молочного скотарства здійснювалась шляхом виплати часткового відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення телиць, нетелей, корів вітчизняного походження та племінних телиць, нетелей, корів молочного, молочно-м'ясного напрямку.

У 2019 році підтримка забезпечувалась виплатами спеціальної бюджетної дотації за утримання корів молочного, молочно-м'ясного та м'ясного напрямку продуктивності суб'єктам господарювання, які є юридичними особами, за кожну наявну станом на 01 січня та на 1 липня поточного року корову, а також надання часткового відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин, а саме телиць, нетелей, корів молочного, молочно-м'ясного напрямку продуктивності

У 2019 році підтримка молочного скотарства забезпечувалась виплатами спеціальної бюджетної дотації за утримання корів молочного, молочно-

м'ясного напрямку продуктивності, а також надання часткового відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин, а саме: телиць, нетелей, корів молочного, молочно-м'ясного напрямку продуктивності.

У 2020 році підтримка молочного скотарства здійснювалась шляхом надання часткового відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин, а саме телиць, нетелей, корів молочного, молочно-м'ясного напрямку продуктивності.

Необхідно відзначити, що без запровадження ефективної системи державної підтримки виробників молока, яка буде включати в першу чергу відновлення спеціального режиму ПДВ, фінансування на державному та регіональному рівні відродження племінної справи в молочному скотарстві – суттєвого нарощення поголів'я корів в господарствах корпоративного сектору спостерігатися не буде, а в господарствах населення буде відбуватися тенденція до зниження чисельності корів.

Як свідчать результати наших досліджень господарства населення залишаться на протязі найближчих років основними товаровиробниками молока в Україні.

Дана обставина викликана тим, що фактично втрачена основа для відтворення поголів'я корів в сільськогосподарських підприємствах за рахунок внутрішніх ресурсів. Тому, без придбання племпродукції за кордоном стрімке нарощення поголів'я корів в корпоративному секторі не можливе [4].

Ефективність ведення скотарства та досягнення цільових параметрів виробництва молока значною мірою залежить від інтенсивності використання маточного поголів'я, а вихід приплоду телят на 100 корів, зокрема – дає можливість зробити висновки щодо діяльності господарств з питань відтворення. Тому, прийняття відповідних заходів щодо ліквідації перегулів корів і телиць та їх яловості є важливим джерелом збільшення виробництва молока і м'ясних ресурсів країни, а також основою зниження собівартості продукції.

Вихід приплоду телят на 100 корів в сільгосппідприємствах у 2019 році становив лише 67 голів проти 88 голів у 1990 році, що свідчить про відсутність організаційної роботи племінної служби держави. Крім того інтенсивне використання корів, як засобу виробництва молока, призводить до суттєвого скорочення періоду корисного використання (2-3 лактації) та зростання відсотку їх яловості. В зв'язку з цим вважаємо за доцільне приділення уваги на державному та регіональному рівні розвитку племінних господарств які є джерелами постачання високопродуктивних сільськогосподарських тварин для

сільськогосподарських підприємств – виробників молока. Вважаємо за необхідне відновити систему адресної підтримки племінних господарств в молочному скотарстві для часткової компенсації витрат пов'язаних з утриманням та вирощуванням племінних тварин.

На сьогодні система племінної служби, яка існувала раніше в Україні і давала можливість вести племінну справу на належному рівні, зруйнована і не діє. Тому подальше зростання продуктивності та покращення показників відтворення тварин є вкрай проблематичним через відсутність сучасної системи селекції у тваринництві.

Підприємства Сумської, Дніпропетровської, Рівненської, Київської, Черкаської та Полтавської областей отримали вихід приплоду телят на 100 корів менший середнього показника по Україні, що не підлягає жодному поясненню. Адже дані регіони мали потужну селекційно-генетичну базу, яка була задіяна і мала позитивний вплив на розвиток племінного скотарства інших областей України.

Крім того, для більшості з них за державні бюджетні кошти було придбано генетичні ресурси та сучасне імпортне обладнання.

Станом на 01 січня 2019 року в Україні залишилось лише 2130 підприємств, які утримували корів – це тільки 5,2 % від всіх діючих сільгосппідприємств (40735 од.) проти 8,7% (50648 од.) у 2008 році. У порівнянні до 2008 року їх кількість катастрофічно зменшилась на 2294 од. (у 2 рази) - це результат знищення молочних ферм в сільгосппідприємствах.

Найбільш суттєве падіння спостерігається у підприємствах з поголів'ям: до 50 голів – на 1167 од. (у 2,6 рази); від 5 до 99 голів – на 389 од. (у 2,6 рази); від 100 до 499 голів – на 748 од. (у 1,9 рази).

Слід відмітити незначне зменшення кількості підприємств з поголів'ям від 500 до 999 голів – на 22 од. (11%).

Водночас спостерігається збільшення господарств – на 32 од. (86%) з поголів'ям більше 1000 голів корів. Це є позитивним посилом в розвитку молочного скотарства, що свідчить про освоєння вітчизняними товаровиробниками новітніх технологій в галузі тваринництва та використання високопродуктивного поголів'я для виробництва молочної продукції високої якості, яка відповідає стандартам ЄС. Крім того, дана категорія господарств є найбільш стійкою в умовах недовиробництва молочної сировини. У зв'язку з цим необхідно зробити акцент центральних державних та регіональних органів виконавчої влади на розвиток молочного скотарства у малих та середніх підприємствах з поголів'ям до 500 корів. Поряд з цим необхідно зазначити, що належна увага повинна бути приділена і високотоварними (з поголів'ям більше 3 голів) особистим селянським

господарствам (ОСГ). Дана категорія господарств повинна стати основою для майбутніх сімейних тваринницьких ферм при умові запровадження відповідних заходів державної та регіональної підтримки.

Вважаємо, що підприємства, які утримують менше 50 корів, слід вважати дрібними, в них прибуткове виробництво молока позбавлене перспектив; малі підприємства, що утримують від 50 до 200 корів, лише в короткостроковій перспективі забезпечуватимуть беззбиткове ведення галузі; основою для конкурентоспроможного виробництва молока можуть бути середні підприємства, які утримують від 200 до 500 корів і, що ймовірніше, великі (500 корів і більше), оскільки саме вони не тільки конкуруватимуть, а й виграватимуть конкурентну боротьбу на ринку молока.

Аналізуючи динаміку скорочення чисельності сільгосппідприємств – виробників молока слід зазначити, починаючи з 2008 року найбільше зменшення кількості підприємств, які утримували корів, відбулось у 2014 році (399 од.). На підставі даних можемо зробити висновок, що призупинили виробництво молока в переважній більшості малі та середні господарства корпоративного сектору економіки з поголів'ям корів до 500 голів. Одним з основних чинників, який негативно вплинув на скорочення підприємств, які утримували корів, є відміна спеціального режиму ПДВ, що діяв до 2015 року. Нині залишились економічно стійкі сільськогосподарські підприємства – виробники молока.

Кількість підприємств з поголів'ям 500 корів і більше становить – 257 од. (12,1% від загальної кількості підприємств які утримували корів у 2019 році). Слід відзначити, що спостерігається певна стабілізація чисельності господарств з чисельністю корів 500 голів і більше, які є основними виробниками якісної молочної сировини для молокопереробних підприємств. У тринадцяти областях кількість господарств даної категорії становить від 40 од. у Полтавській, до 7 од. у Дніпропетровській. Водночас в Закарпатській області жодного такого підприємства, Івано-Франківській та Львівській – по одному, Луганській, Одеській та Чернівецькій – по два, Кіровоградській, Одеській та Тернопільській областях – по три підприємства.

Розглядаючи сучасні ринкові тенденції господарювання та враховуючи інтеграцію України до ЄС, слід чітко розуміти, що вітчизняний ринок молока та молочних продуктів зазнає структурних змін [6]. Відкриття кордонів та обмеження державної підтримки вітчизняних виробників передбачає збільшення обсягів імпорту продукції до України, що суттєво загострить конкурентну

боротьбу молокопереробних підприємств за споживачів. В даних умовах вітчизняним підприємствам досить складно буде витримувати конкуренцію з іноземними виробниками, адже вимоги як до якості сирого молока, так і до готової продукції в країнах ЄС більш жорсткі, відповідно, молочна продукція відрізняється вищими стандартами якості та екологічної чистоти. Всі ці проблемні моменти негативно впливають на результативність діяльності молокопереробних підприємств на сучасному етапі та відповідно підвищують ризики господарювання.

Серед основних ризиків мікрорівня слід виділити ресурсний ризик, під яким розуміємо невчасну доставку молочної сировини або її недостатню кількість, неналежну якість тощо. Обираючи постачальників молока, підприємцям варто концентрувати увагу на таких ключових факторах: утримання корів, їх годівля, система збору сировини та її зберігання, умови транспортування молочної сировини на молокопереробні підприємства тощо [7].

За даними офіційної статистики з 2005 року по 2019 рік надходження молока на переробні підприємства зменшилось на 26,7%. У 2019 році порівняно з 2017 роком обсяги надходження молока на переробні підприємства знизились на 3,9 % (з 4348,3 тис. т до 4179,2 тис. т), а середня ціна купівлі зросла на 3,9 % (з 6388,3 грн/т до 6634,8 грн/т). Окрім того, реалізаційні ціни агропідприємств мають сезонний характер: нижчі – у літній період, вищі – у зимовий, тобто не тільки якісні характеристики молока впливають на формування ціни. Водночас зазначимо що ціна молока від господарств населення знизилась на 3,5 % і становить 4758,0 грн/т, тоді як ціна молока від сільгосппідприємств зросла на 4,6 % – до 7385,9 грн/т.

Починаючи з 2011 року обсяги надходження молока та молочних продуктів на переробні підприємства від сільгосппідприємств перевищують надходження від господарств населення. Так, у 2019 році від сільгосппідприємств на переробні підприємства надійшло 2719,9 тис. т молока (65%), а від господарств населення 1088,6 тис. т (26%). Це є досить позитивним фактором в забезпеченні переробних підприємств якісною молочною сировиною, а населення держави якісними молокопродуктами. Така тенденція дасть можливість збільшити експортний потенціал молока продукції, яка відповідає вимогам ЄС.

Виробництво необхідних обсягів молочної сировини для молокопереробних підприємств залежить, перш за все, від зацікавленості сільськогосподарських товаровиробників у постачанні на переробку високоякісного молока. Основою для визначення вартості сирого молока є

урахування у ньому вмісту жиру та білка. Такий підхід сприятиме удосконаленню технологій у галузі молочного скотарства, узгодженню інтересів кожного учасника в ланцюгу "виробництво – переробка", що в кінцевому підсумку забезпечить ефективну діяльність молокопродуктового підкомплексу України.

Беручи до уваги те, що Україна знаходиться на шляху входження до ЄС, питання конкурентоспроможності вітчизняної продукції набуває особливого значення. Адже європейські стандарти як на заготівлю молока-сировини, так і на готову молочну продукцію, на декілька порядків вищі за вітчизняні. А це означає, що в Україні необхідно своєчасно проводити роботу в напрямку гармонізації державних стандартів виробництва молока-сировини та готової продукції до міжнародних вимог, запровадити ряд організаційно-господарських заходів по підвищенню культури виробництва молока, доставки та збуту його на молокопереробні підприємства [8]. З цього приводу актуальним стало введення в дію з 1 січня 2019 року Національного стандарту України ДСТУ 3662:2019 "Молоко-сировина коров'яче", який містить характеристики та технічні умови для здійснення закупівлі та приймання молока коров'ячого з метою його подальшого введення в обіг.

Основою відродження молочного скотарства є прибуток. Відносний показник, який характеризує прибутковість – рентабельність. Слід відмітити, що показник рентабельності молока починаючи з 1990 року мав досить велику строкатість і результати були як позитивні так негативні. Показник рентабельності у 2019 році становив 16,1%, що менше на 10,8% 2017 року.

Необхідно відзначити, що у висококонцентрованих сільськогосподарських підприємствах даний показник буде досягати значення 40-45 %, що дає можливість здійснювати розширене відтворення матеріально-технічної бази молочного скотарства.

Висока ефективність виробництва продукції молочного скотарства, зокрема прибутковість є головною умовою успішного функціонування сільськогосподарських підприємств. Проте нинішній рівень рентабельності дозволяє забезпечити лише просте відтворення в самостійних сільськогосподарських підприємствах, головним чином малих та середніх. Нині більшість господарств корпоративного сектору аграрної економіки намагаються ввійти до складу вертикально-інтегрованих структур з метою забезпечення здійснення в подальшому своєї виробничо-господарської діяльності на якісно новій матеріально-технічній базі, що забезпечить прибутковість виробництва і відповідно забезпечить зростання рівня

доходів сільських жителів – працівників сільськогосподарського підприємства.

Незважаючи на незначні позитивні тенденції в молочному скотарстві ситуація є критичною, і однією з визначальних причин, що продовжує стримувати розвиток молочного виробництва є традиційно низька інвестиційна привабливість сектора порівняно з іншими сільськогосподарськими галузями, яка також суттєво ускладнюється загальними системними проблемами ведення бізнесу в Україні.

Порівняно з іншими галузями сільського господарства, рішення про інвестування в молочне скотарство є найбільш складним з огляду на наступні фактори:

- молочне скотарство має велику фондоємність та, як наслідок, найбільше співвідношення вартості використовуваних основних та оборотних засобів та коштів;
- має найдовший цикл обертання обігових коштів і відповідно найменшу річну кількість їх обертів;
- внаслідок великої інвестомісткості молочне виробництво дає менший об'єм виручки на одиницю інвестицій;
- в цілому молочне скотарство має найбільші порівняно із іншими галузями строки окупності.

Також особливістю молочного скотарства є те, що зменшення об'ємів спрямованих інвестицій за рахунок більш дешевого та менш технологічного та якісного обладнання, здешевлення та спрощення проектів ферм, використання більш дешевих та менш продуктивних порід корів і таке інше призводять до різкої втрати економічної ефективності створюваного молочного виробництва.

Крім традиційних економічних складностей, інвестиційна привабливість сектору ускладнюється й факторами, що визначають локальний інвестиційний клімат: невизначеність з земельним питанням, високі відсоткові кредитні ставки при постійно змінних умовах кредитування, відсутність дієвих механізмів інвестиційного стимулювання, підтримки та захисту інвестицій з боку держави.

Незважаючи на вищезгадані проблеми, в секторі поступово відбуваються інвестиційні процеси направлені на оновлення та створення нових виробничих потужностей молочного скотарства, запровадження інноваційних технологій та системний розвиток сучасного молочного виробництва. Однак, в цілому, ці процеси поки мають винятковий характер, істотно не впливаючи на загальний стан молочної галузі.

Важливою передумовою розвитку молокопродуктового підкомплексу є формування довготривалих партнерських відносин між суб'єктами, які здійснюють виробництво молока,

його переробку та реалізацію. Інтеграційні процеси передбачають ліквідацію диспаритету цін, який існує нині, та мають за мету одержання еквівалентних прибутків на одиницю затраченого капіталу. Необхідна державна підтримка розвитку інтегрованих кооперативів із власним молокозаводом, які забезпечують значно нижчі витрати на ланцюгу "виробництво-споживання". Саме підтримка інтегрованих кооперативів є пріоритетом розвинених країн.

Слід зазначити, що витрати виробників молочної сировини складають біля 40,0 % від загальних витрат на кінцеву продукцію, а від реалізації готової продукції переробними підприємствами вони одержують лише 25,0 % грошової виручки. Сільськогосподарські товаровиробники, які перебувають на самому початку цінового ланцюга, мають найменше важелів комерційного впливу на інші його ланки і найбільше потребують підтримки держави.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підсумовуючи все можна виділити наступні основні чинники, які негативно впливають на розвиток молочної галузі скотарства: низька операційна ефективність галузі; високі інфраструктурні витрати і висока вартість інвестиційних ресурсів необхідних для її розвитку; не ефективна взаємодія галузі й держави у сфері прийняття рішень щодо напрямів та обсягів підтримки, в тому числі заходів митно-тарифного регулювання; постійна зміна правил субсидування,

ведення підприємницької діяльності, технічного регулювання тощо; відсутнє державне управління і контроль в галузі племінної справи у тваринництві; несформованість внутрішнього ринку племінної молочної худоби та низький генетичний потенціал; надмірна волатильність внутрішніх цін на молоко в результаті високої сезонності виробництва, особливо в господарствах населення; відсутність належної інфраструктури в районах проживання співробітників; періодичні спалахи епізоотичних захворювань і високий рівень захворюваності молочного стада маститом та іншими хворобами.

У кризовій ситуації стабілізація й розвиток виробництва молока можливі лише за умови активізації інноваційної діяльності, ефективного використання досягнень науково-технічного прогресу, передового вітчизняного і зарубіжного досвіду, державної підтримки товаровиробників різних форм господарювання, підвищення рівня інвестиційності досліджуваної галузі.

В зв'язку з цим пропонується на рівні державних та місцевих органів влади та самоуправління запровадити наступні заходи: відновлення спеціального режиму оподаткування ПДВ для сільськогосподарських підприємств – виробників молока, можливо скотарства в цілому; запровадити систему контрактації та закупівлю телиць в ОСГ для задоволення потреб в них сільськогосподарських підприємствах та молодняку великої рогатої худоби для відгодівлі; забезпечення адресної державної підтримки суб'єктів племінної справи в скотарстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Слюсар М. В. Молочне скотарство як сектор економіки України. *Біологія тварин*. 2019. Т. 21, № 3. С. 150.
2. Varchenko O. M., Radko V. I., Rudych O. O., Svynous I. V., Tkachenko K. V. Risks of dairy farming in Ukraine and ways of their minimization and neutralization. *Agricultural science and practice*. 2019; 6(1):41-59.
3. Радько В. І., Свиноус І.В., Микитюк Д.М. Якість як основа підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. *Вісник аграрної науки*. 2016. №1. С. 61-65.
4. Шиян Д. В. Рівень розвитку молочного скотарства як фактор формування молокопродуктового підкомплексу в регіонах. *Вісник ХНАУ*. Серія: Економічні науки. 2019. № 1. С. 82-90.
5. Паска І. М. Організаційно-економічні відносини в ланцюзі поставок молока та молокопродукції. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 2. С. 73-82.
6. Ніценко В. С. Розвиток виробництва молока в Україні та економічна стійкість молокопродуктового підкомплексу. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4, № 4. С. 8-15.
7. Міняйло О. Молокопродуктовий підкомплекс України: тенденції розвитку. *Товари і ринки*. 2019. № 4. С. 20–35.
8. Петриченко О. А. Аналіз тенденцій розвитку галузі молочного скотарства в ланці молокопродуктового ланцюга. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 33-40.

REFERENCES

1. Sliusar, M. V. (2019). Molochne skotarstvo yak sektor ekonomiky Ukrainy. *Biologhii tvaryn*, 21(3), 150.

2. Varchenko, O. M., Radko, V. I., Rudych, O. O., Svynous, I. V., & Tkachenko, K. V. (2019). Risks of dairy farming in Ukraine and ways of their minimization and neutralization. *Agricultural science and practice*, 6(1), 41-59. [in Ukrainian]
3. Radko, V. I., Svynous, I. V., & Mykytiuk, D. M. (2016). Yakist yak osnova pidvyshchennia efektyvnosti vyrobnytstva moloka v silskohospodarskykh pidpryiemstvakh. *Visnyk ahraryi nauky*, 1, 61-65. [in Ukrainian]
4. Shyian, D. V. (2019). Riven rozvytku molochnoho skotarstva yak faktor formuvannia molokoproduktovoho pidkompleksu v rehionakh. *Visnyk KhNAU. Seriya: Ekonomichni nauky*, 1, 82-90. [in Ukrainian]
5. Paska, I. M. (2020). Orhanizatsiino-ekonomichni vidnosyny v lantsiuzi postavok moloka ta moloko produktsii. *Ekonomika ta upravlinnia APK*, 2, 73-82. [in Ukrainian]
6. Nitsenko, V. S. (2019). Rozvytok vyrobnytstva moloka v Ukraini ta ekonomichna stiiikist molokoproduktovoho pidkompleksu. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, 4(4), 8-15. [in Ukrainian]
7. Miniailo, O. (2019). Molokoproduktovyi pidkompleks Ukrainy: tendentsii rozvytku. *Tovary i rynky*, 4, 20-35. [in Ukrainian]
8. Petrychenko, O. A. (2019). Analiz tendentsii rozvytku haluzi molochnoho skotarstva v lantsi molokoproduktovoho lantsiuha. *Ekonomika APK*, 5, 33-40. [in Ukrainian]